

Asmenybės funkcionavimas ir bendraamžių atstūmimas paauglystėje: tęstinės sąveikos dvejų metų laikotarpiu analizė

Agnė Grigaitė

Vilniaus universitetas
agne.sarockaite@fsf.stud.vu.lt
<https://orcid.org/0009-0001-6545-077X>
<https://ror.org/03nadee84>

Gabrielė Skabeikytė-Norkienė

Vilniaus universitetas
gabriele.skabeikyte-norkiene@fsf.vu.lt
<https://orcid.org/0000-0002-6404-0445>
<https://ror.org/03nadee84>

Paulina Smolskaitė

Vilniaus universitetas
paulina.smolskaite@fsf.stud.vu.lt
<https://orcid.org/0009-0001-8686-1463>
<https://ror.org/03nadee84>

Rasa Barkauskienė

Vilniaus universitetas
rasa.barkauskiene@fsf.vu.lt
<https://orcid.org/0000-0002-4464-2481>
<https://ror.org/03nadee84>

Elena Gaudiešiūtė

Vilniaus universitetas
elena.gaudiesiute@fsf.vu.lt
<https://orcid.org/0000-0003-3378-481X>
<https://ror.org/03nadee84>

Santrauka. Keičiantis asmenybės sutrikimo konceptualizacijai ir įsivertinant dimensiniam jo modeliui, pagrindiniu asmenybės psichopatologijos matmeniu tampa asmenybės funkcionavimo lygis, apibrėžiamas kaip savasties ir tarpasmeninių procesų funkcionavimas nuo adaptyvaus iki sutrikdyto. Paauglystė – pokyčių kupinas laikotarpis, kurio metu didėja rizika atsiskleisti asmenybės sutrikimui ir išauga santykių su bendraamžiais svarba. Neigiamos patirtys bendraamžių grupėje, tokios kaip atstūmimas, gali būti abipusiškai susijusios su asmenybės funkcionavimo lygiu. Šiame tyrime buvo tiriamas abipusis ryšys tarp asmenybės funkcionavimo ir vienos iš bendraamžių viktimizacijos formų – socialinio atstūmimo – 855 paauglių (11–18 metų) imtyje per dvejų metų laikotarpį atlikus tris matavimus. Asmenybės funkcionavimas buvo vertinamas naudojant Asmenybės funkcionavimo lygio klausimyną 12–18 (LoPFQ 12–18), o bendraamžių atstūmimas – Daugiadimensiu bendraamžių viktimizacijos klausimynu (MPVS). Rezultatai parodė abiejų konstruktyvų stabilumą dvejų metų laikotarpiu, nors jo dydis ir skyrėsi. Bendraamžių atstūmimo patyrimas, vertintas pirmojo matavimo metu, reikšmingai prognozavo asmenybės funkcionavimo sunkumus, tačiau vėlesniame etape jau nebebuvo reikšmingas asmenybės funkcionavimo sunkumų prognostinis veiksnys. O asmenybės funkcionavimo lygis prognozavo bendraamžių atstūmimo patyrimą visuose tyrimo etapuose. Šie rezultatai atskleidžia svarbų asmenybės funkcionavimo vaidmenį paauglių raidai ir jo sąsają su bendraamžių kontekstu, kuris paauglystėje tampa ypač reikšmingas.

Pagrindiniai žodžiai: asmenybės funkcionavimas, bendraamžių viktimizacija, bendraamžių atstūmimas, paauglystė.

Received: 2025-01-28. Accepted: 2025-03-04.

Copyright © 2025 Agnė Grigaitė, Paulina Smolskaitė, Elena Gaudiešiūtė, Gabrielė Skabeikytė-Norkienė, Rasa Barkauskienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Personality Functioning and Peer Social Rebuff in Adolescence: Examining Interactions Over a Two-Year Period

Abstract. As the conceptualization of personality disorders has evolved and the dimensional model of personality disorder has gained prominence, personality functioning – defined as the self and interpersonal processes on a continuum from adaptive to impaired – has become a key aspect of personality psychopathology. Adolescence, a period of significant change, is associated with an increased risk of emerging personality disorders and a greater importance of peer relationships. Negative peer experiences, such as social rebuff, can be reciprocally linked to personality development. This study examined the bidirectional relationship between personality functioning and social rebuff in a sample of 855 adolescents (aged 11–18) using three measurements over two years. Personality functioning was assessed with the *Levels of Personality Functioning Questionnaire 12–18* (LoPFQ 12–18), whereas social rebuff experiences were measured by using the *Multidimensional Peer Victimization Scale* (MPVS). The results showed moderate to high stability in both constructs. Social rebuff measured at the baseline predicted personality functioning difficulties one year later only. In contrast, personality functioning consistently predicted social rebuff throughout the study. These findings highlight the significant role of personality functioning in adolescent development and its link to peer interactions, which are particularly important during adolescence.

Keywords: level of personality functioning, peer victimization, social rebuff, adolescence.

Įvadas

Paauglystė laikoma sudėtingos kaitos ir su tuo susijusių sunkumų kupinu etapu, kuriame vyksta intensyvūs kognityviniai, psichologiniai, socialiniai ir neurobiologiniai pokyčiai. Vienas esminių pokyčių yra paauglių santykių su tėvais ir bendraamžiais kaita, nulemta kintančių vaidmenų ir lydimą tapatumo paieškų bei konfliktų (Erikson, 1968), kai tolstant nuo šeimos formuojami ir palaikomi vis glaudesni santykiai su bendraamžiais (Lila et al., 2019). Tyrimais įrodyta, kad palankūs ir palaikantys santykiai su bendraamžiais formuoja paauglių socialinius įgūdžius ir stiprina pritapimo prie grupės jausmą, o tai yra reikšmingas paauglio socialinio identiteto aspektas (Branje et al., 2021). Maža to, santykiai su bendraamžiais suteikia erdvę tyrinėti tapatumo raidą – esminį procesą, leidžiantį diferencijuoti sveiką ir sutrikusią asmenybės raidą paauglystėje (Sharp, 2020), nes šis laikotarpis yra palankus rasti ir skleisti asmenybės patologijos rizikai (Sharp & Wall, 2018). Nors moksliniais tyrimais įrodytas glaudus socialinės sąveikos su kitais pobūdžio ir asmenybės raidos procesų ryšys (Vanwoerden et al., 2021), jis menkai nagrinėtas pasitelkiant tęstinio šių fenomenų stebėjimo metodologiją paauglystės laikotarpiu. Greta to asmenybės patologijos konceptualizacijos pokyčiai, įtraukti į Psichikos sutrikimų diagnostinio ir statistinio vadovo (DSM-5; American Psychiatric Association, 2013) trečiąjį skyrių, aprašantį Alternatyvųjį asmenybės sutrikimo modelį (AMPD), bei Tarptautinę statistinę ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikaciją (TLK-11; World Health Organization, 2019), leidžia aptariamą sąsają analizuoti įtraukiant asmenybės funkcionavimo lygio konstrukta, žymintį asmenybės funkcionavimą nuo sveiko iki sutrikusio (Barkauskienė ir kt., 2021).

DSM-5 AMPD, kaip ir TLK-11 dimensinis asmenybės sutrikimo modelis, asmenybės funkcionavimo lygį (angl. *level of personality functioning*; Sharp & Wall, 2020) įvardija pagrindiniu diagnostiniu asmenybės sutrikimo kriterijumi. Asmenybės funkcionavimo lygis apibrėžiamas kaip intrapsichinių savasties (tapatumas bei apsisprendimas) bei tarpasmeninių (empatija bei artimumas) procesų asmens sąveikoje su kitu visuma (American

Psychiatric Association, 2013). Sveikas funkcionavimas savasties srityje reiškia darnų, nuoseklų tapatumo jausmą, teigiamą, stabilų savo vertės suvokimą bei gebėjimą planuoti ir siekti tikslų, o adaptyvus tarpasmeninis funkcionavimas apima pajėgumą kurti ir palaikyti artimus santykius, spręsti konfliktus, suprasti kito perspektyvą ir reflektuoti savo elgesio poveikį kitam bei bendradarbiauti (World Health Organization, 2019). Šis konceptualus požiūris į asmenybės sutrikimus kismas panaikino asmenybės patologijos diagnostikos apribojimus, susijusius su amžiumi (Tyrer et al., 2019) ir įtvirtino idėją, jog asmenybės sutrikimas ir jo rizika vertinama pagal tai, kiek sutrikdytos yra asmenybės funkcionavimo sritys. Tai atveria galimybes asmenybės raidos ir jos sunkumų tyrinėjimams paauglystėje, nes asmenybės funkcionavimo lygio vertinimas laikomas jautresniu aptinkant paauglių asmenybės raidos nuokrypius (Weekers et al., 2021), paauglio socialinės sąveikos kontekstas tampa esminis asmenybės raidos trajektorijos stebėjimui.

Sąveika su bendraamžiais moksliniuose tyrimuose dažniausiai nagrinėjama tokiais aspektais kaip diadinių santykių su socialinio tinklo dalyviais – tėvais, geriausia draugais, romantiniais partneriais – kokybė (Gifford-Smith & Brownell, 2003) arba patirtys bendraamžių grupėje, pavyzdžiui, bendraamžių viktimizacija arba patyčios (Takizawa et al., 2014). Viktimizacija apibrėžiama kaip pakartotinio tyčinio agresyvaus, neteisingo ar žiauraus elgesio patirtis, kurioje egzistuoja galios santykio skirtumas tarp aukos ir agresoriaus (American Psychological Association, 2015; Olweus, 2001), o patyčios suprantamos kaip sąmoningas noras įskaudinti ar įbauginti kitą žmogų fiziniu, verbaliniu ar psichologiniu būdais, kuriuos sieja neteisėtas vieno asmens galios naudojimas kito asmens atžvilgiu (Mynard & Joseph, 2000). Patyčių ir bendraamžių viktimizacijos paplitimas yra globali problema, pasižyminti stabilumu raidoje, tai pagrindžia ilgalaikiai tyrimai (Sentse et al., 2017). Lietuva, palyginti su kitomis pasaulio šalimis, išsiskiria itin aukštais rodikliais: 2022 metais Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) publikuoto mokyklinio amžiaus vaikų gyvensenos ir sveikatos tyrimo (angl. *Health Behavior in School-Aged Children*; HBSC) duomenimis, daugiau nei ketvirtadalis moksleivių Lietuvoje patiria patyčias (Cosma et al., 2024). Bendraamžių viktimizacijos patirtis siejama su daugybe pasekmių psichosocialiniam funkcionavimui ir psichikos sveikatai paauglystėje (Halliday et al., 2021). Keliami prielaida, jog viktimizacijos patirtis gali būti suprantama kaip kompleksinė tarpasmeninė trauma, sietina su įvairiomis neigiamo pobūdžio pasekmėmis ir tolesniuose raidos etapuose (Idsoe et al., 2021). Mokslinėje literatūroje bendraamžių viktimizacija įvardijama ir kaip vienas iš besiformuojančios asmenybės patologijos rizikos veiksnių dar iki paauglystės (Antila et al., 2017; Erazo et al., 2022). Svarbu, kad bendraamžių viktimizacija yra platus konstruktas, apimantis įvairių patyčių formų nuo atvirų fizinių ir verbalinių iki netiesioginių paslėptų, kurioms būdingas socialinis atstūmimas, gandų skleidimas ar ignoravimas ir atskirtis, patyrimą (Morrow et al., 2014).

Pastebėta, kad bendraamžių atstūmimas dažniau nei kitos bendraamžių viktimizacijos formos yra siejamas su įvairiais psichologiniais sunkumais (Crick et al., 2005), dažniausiai tokiais kaip internalūs sunkumai (Casper & Card, 2017). Nors mokslinių tyrimų, analizuojančių sąsają tarp asmenybės sutrikimo ir bendraamžių atstūmimo, nėra gausu, esami atskleidžia, jog patologiniai asmenybės bruožai (neigiamas emociingumas, nuošalumas,

antagonizmas, nesivaldymas ir psichotiškumas) yra susiję su neadaptiviomis, intensyviomis reakcijomis į suvoktą bendraamžių atstūmimą (Priebe et al., 2022), o ribinį asmenybės sutrikimą turintiems būdingas stipresnis suvoktas atstūmimas, lyginant juos su kontroline bei depresija sergančiųjų grupėmis (Heekerens et al., 2022). Greta to, kaip rodo Stead ir kolegų (2023) atlikto tyrimo rezultatai, (ribinio) asmenybės sutrikimo bruožų turintys paaugliai pasižymi dideliu jautrumu atstūmimui (angl. *rejection sensitivity*), kuris Foxhall ir kolegų (2019) yra apibrėžiamas kaip asmens polinkis perdėtai reaguoti į subjektyviai suvoktas užuominas apie socialinį atstūmimą (Downey & Feldman, 1996). Nors tęstinis London ir kolegų tyrimas (2007) atskleidžia, kad bendraamžių atstūmimo patyrimas stiprina jautrumą atstūmimui, kas skatintų svarstyti, jog atstūmimo suvokimo skirtumai gali būti esminiai tarp asmenybės sutrikimo riziką turinčių ir jos neturinčių paauglių, tačiau kiti tyrimai, įtraukiantys ne tik savistatos, bet ir kitų šaltinių pateiktą informaciją, rodo, kad realiai patirta bendraamžių viktimizacija didina asmenybės sutrikimo riziką (Runions et al., 2021). Nagrinėjant asmenybės raidą iš dimensinio požiūrio į asmenybės patologiją ir jos riziką perspektyvos, empiriniai duomenys rodo, jog bendraamžių atstūmimas siejamas su tokių savasties procesų kaip savireguliacija ir savęs vaizdo formavimasis sutrikdymais (Forbes et al., 2018), suvokta socialine kompetencija (Morrow et al., 2018), emocijų reguliacija (Herd & Kim-Spoon, 2021) bei neurotinklų, atsakingų už emocijų reguliaciją, mentalizaciją ir socialinį skausmą, aktyvacija (Masten et al., 2013; Rudolph et al., 2016). Žvelgiant į tyrimų, analizuojančių bendraamžių atstūmimo ir tarpasmeninio funkcionavimo sąsajas, galima matyti, kad paaugliai, kurie nurodo daugiau bendraamžių atstūmimo patirčių, vienerių metų laikotarpiu atskleidžia ir prastėjančius santykius su draugais (daugiau priešiško, mažiau bendrumo), daugiau neigiamo elgesio su artimais draugais apraiškų (pavyzdžiui, perteklinį pagalbos prašymą) (McElhaney et al., 2008), prastesnius santykius su romantiniu partneriu (Mikami et al., 2015). Taigi negausi empirinė literatūra, nagrinėjanti tiek normatyvines paauglių imtis, tiek klinikines grupes skerspjūvio tyrimais, atskleidžia atskirų asmenybės funkcionavimą indikuojančių procesų sąsają su bendraamžių atstūmimu paauglystėje, tačiau nėra aišku, ar šis ryšys išlieka ir kaip šie paauglio raidai svarbūs procesai susipina laikui bėgant. Siekdamos išsamiau suprasti jų tarpusavio sąveiką, šiuo tyrimu analizuojame abipusius ryšius, įvertindamos, kaip paauglių asmenybės funkcionavimo sunkumų pokytis yra susijęs su bendraamžių atstūmimo patyrimu ir, atvirkščiai, ar suvoktas bendraamžių atstūmimas prisideda prie paauglių asmenybės disfunkcijos rizikos dvejų metų laikotarpiu.

Metodika

Tyrimo dalyviai ir tyrimo procedūros

Tiriamųjų imtį sudarė 855 paaugliai, kurių amžius tyrimo pradžioje buvo 11–18 metų ($M = 14,44$; $SD = 1,60$; 62,5 % mergaičių). Taikėme patogiosios netikimybinės kvotinės atrankos metodą, kad suformuotume tolygiai pasiskirsčiusių grupių pagal amžių (detalus aprašas pateikiamas Skabeikyte-Norkiene et al., 2022) ir mokyklos vietą Lietuvoje imtį. Tyrimo dalyvavo paaugliai iš skirtingų didmiesčių (37,2 %), miestų (40,9 %) ir kaimų (21,9 %)

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų. Tai dera su mokinių skaičiaus skirstiniu Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose miestuose ir kaimuose, remiantis oficialiosios statistikos portalu (<https://osp.stat.gov.lt/>). Šeimose, kuriose gyvena tyrime dalyvavę paaugliai, 66,5 % tėvų yra susituokę, 18,5 % išsiskyrę, 2,8 % gyvena atskirai, 6,2 % pažymi, kad niekada nebuvo vedę, ir 1,9 % yra našliai. Antrojo matavimo metu tyrime dalyvavo 794 (92,9 %), o trečiojo matavimo metu – 748 (87,5 %) paaugliai. Vyriausi (18 m.) tyrimo dalyviai pirmajame etape mokėsi 10 klasėje, todėl trečiajame matavime jie dalyvavo besimokydami bendrojo ugdymo mokyklose. Straipsnyje analizuojami duomenys yra Vilniaus universiteto Psichologijos instituto Raidos psichopatologijos tyrimų centro (VU RPTC) tyrėjų grupės vykdomo mokslinių tyrimų projekto „Asmenybės sutrikimo požymių paauglystėje tyrimas: raiška, kaita ir jos veiksniai“ (vadovė prof. dr. Rasa Barkauskienė) duomenų bazės dalis.

Planuojant tyrimą pirmiausia kreiptasi į Vilniaus universiteto Psichologinių tyrimų etikos komitetą ir gautas leidimas (Nr. 34) vykdyti tęstinį psichologinį tyrimą Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Suplanuotas tęstinis trijų etapų tyrimas, tarp jo etapų daromos vienerių metų pertraukos. Pirmiausia kreiptasi į mokyklų administracijas siekiant gauti leidimą atlikti psichologinį tyrimą, tada su klasės auklėtojų ar mokyklos psichologo / socialinio darbuotojo pagalba paaugliams pamokų metu buvo pristatytas tyrimas ir išdalinti informuoti tėvų sutikimai dėl vaiko dalyvavimo tyrime. Informuotame sutikime tėvams pateikta informacija apie tyrimo pobūdį ir trukmę, paaiškinta, kad dalyvavimas tyrime savanoriškas ir paaugliai turės galimybę pasitraukti iš tyrimo bet kuriame jo etape. Tyrime dalyvavo tik tie paaugliai, kurių tėvai pasirašė informuotus sutikimus. Kiekviename etape tyrimą sudarė du 45 min. trukmės susitikimai su paaugliais, kurių metu paaugliai mažose grupelėse pildė tyrėjų sudarytus klausimynų rinkinius. Tyrimo metu su paaugliais buvo tik tyrimo administravimo mokymuose dalyvavę tyrėjai, pasirenkę atsakyti į paaugliams kylančius klausimus. Tyrime dalyvavę paaugliai gavo tyrėjų parengtas informacines skrajutes apie psichologinės pagalbos galimybes.

Tyrimo priemonės

Asmenybės funkcionavimo lygio klausimynas 12–18 (angl. *Levels of Personality Functioning Questionnaire 12–18*, LoPFQ 12–18; Goth et al., 2018; lietuviška versija Barkauskienė & Skabeikytė, 2020). Klausimynas sudarytas remiantis asmenybės funkcionavimo lygių samprata, pateikiama DSM-5 Alternatyviame asmenybės sutrikimų modelyje (APA, 2013), ir TLK-11 asmenybės sutrikimo sunkumo kriterijumi (WHO, 2018). Paaugliams skirtą klausimyną sudaro 97 teiginiai, vertinami pagal 5 balų skalę nuo 0 („Ne“) iki 4 („Taip“), kur aukštesni balai nurodo didesnius sunkumus ir labiau sutrikdytą asmenybės funkcionavimo lygį. Klausimyno teiginiai grupuojami į 4 pagrindines skales – tapatumas, apsisprendimas, empatija ir artimumas. Pagrindinės klausimyno skalės sumuojamos į bendrą asmenybės funkcionavimo balą. Didėsnis balas nurodo stipresnę bendrą asmenybės funkcionavimo sutrikdymą. Lietuviškąją standartizuotą LoPF-Q 12–18 versiją 2020 metais parengė Vilniaus universiteto (VU) Psichologijos instituto Raidos psichopatologijos tyrimų

centro (RPTC) mokslininkai (Barkauskienė & Skabeikytė, 2020). Klausimyno validacijos tyrime atlikta patvirtinamoji faktorinė analizė rodo, jog šiam klausimynui tinkamiausia vieno faktoriaus struktūra, todėl duomenų analizėje nebus naudojamos atskiros jo skalės (Barkauskienė et al., 2024). Šiame tyrime klausimyno vidinis suderintumas buvo aukštas ir Cronbacho α visam klausimynui siekė $\alpha = 0,93$.

Daugiadimensis bendraamžių viktimizacijos klausimynas (angl. *Multidimensional Peer-Victimization Scale* (MPVS)) (Mynard & Joseph, 2000). Lietuviškąją šio klausimyno versiją parengė VU RPTC tyrėjų grupė, gavusi autorių leidimą šiam tyrimui. Klausimyną sudaro 6 subskalės, kiekviena jų sudaryta iš 4 teiginių: fizinė viktimizacija, socialinė bendraamžių manipuliacija, verbalinė viktimizacija, nuosavybės gadinimas, elektroninė viktimizacija, bendraamžių atstūmimas. Taip pat skaičiuojamas bendras viktimizacijos įvertis. Šiame tyrime naudota bendraamžių atstūmimo skalė. Kiekvienas teiginys vertinamas pagal 0–2 balų skalę – 0 (niekada), 1 (vieną kartą) arba 2 (daugiau nei vieną kartą). Lietuviškąją šio klausimyno versiją parengė VU RPTC tyrėjų grupė, gavusi autorių leidimą. Bendraamžių atstūmimo skalės patikimumas šiame tyrime buvo pakankamas, Cronbacho α koeficientas šiai scalei tyrime buvo $\alpha = 0,77$. Viso klausimyno vidinis suderintumas labai geras – $\alpha = 0,93$.

Statistinės duomenų analizės strategija

Aprašomoji analizė

Duomenų pasiskirstymo normalumo, trūkstamų duomenų, aprašomosios statistikos ir koreliacinių ryšių analizei naudotas „IBM SPSS Statistics 29.0“ programinis paketas. Rezultatai atskleidžia, kad asmenybės funkcionavimo lygių klausimyno duomenys pasiskirstę normaliai, o bendraamžių atstūmimo skalės duomenims būdinga dešinioji asimetrija. Atsižvelgiant į tai, sąsajos tarp kintamųjų skaičiuotos pasitelkus Spearmano koreliacijas. Koreliacijų stiprumas vertintas atsižvelgiant į Cohen (1998) nuorodas: sąsajos $0,10 < r < 0,29$ vertintos kaip silpnos, $0,30 < r < 0,49$ – kaip vidutinės, o $0,50$ ir daugiau – kaip stiprios. Prielaidai, kad duomenų trūkumas yra atsitiktinis, patikrinti buvo atliktas Little MCAR (angl. *missing completely at random*) testas tyrimo kintamiesiems. Testui esant statistiškai nereikšmingam ($p > 0,05$), laikoma, jog duomenų trūkumas yra atsitiktinis (Little, 1988). Tenkinant atsitiktinio duomenų trūkumo prielaidą, „Mplus 8.0“ programiniame pakete pagal numatytuosius nustatymus trūkstamų reikšmių tvarkymui taikomas FIML (angl. *Full Information Maximum Likelihood*) metodas. Taikant šį metodą vertinamo modelio parametrai skaičiuojami atsižvelgiant į visą turimą informaciją, todėl analizė atliekama įtraukiant visus tyrimo dalyvius.

Pagrindinė analizė

Siekiant nustatyti ryšius tarp asmenybės funkcionavimo lygio ir bendraamžių atstūmimo patyrimo dvejų metų laikotarpiu, atliktas struktūrinių lygčių modeliavimas, naudojantis „Mplus 8.0“ programiniu paketu. Tikrintas autoregresinis modelis su abipusio poveikio

(angl. *cross lagged*) efektais, kuriuo galima įvertinti ryšius laikui bėgant ir ryšių tarp kintamųjų kryptingumą. Taikant autoregresinius modelius su abipusio poveikio efektais, duomenys iš tiriamųjų renkami pakartotinai keliais etapais. Modeliu įvertinamos kintamųjų sąsajos skirtingais laiko momentais, atsižvelgiant į kiekvieno kintamojo stabilumą laike. Šitaip analizuojama, ar vieno kintamojo reikšmės ankstesniu laiko momentu prognozuoja kito kintamojo reikšmės vėlesniu laiko momentu, kartu kontroliuojant prognozuojamo kintamojo autoregresinį poveikį, t. y. kiek ankstesnio matavimo reikšmės paaiškina to paties kintamojo reikšmės vėlesnio matavimo metu. Šiame modelyje kiekvienas vėlesniame etape matuotas kintamasis yra nuspėjamas tiek iš to paties kintamojo ankstesnio matavimo reikšmės, tiek iš kito kintamojo, kurio poveikį norime nuspėti, ankstesnio matavimo reikšmės (pavyzdžiui, asmenybės funkcionavimo lygis, matuotas antrame etape, yra nuspėjamas tiek iš asmenybės funkcionavimo, tiek iš bendraamžių atstūmimo reikšmių pirmo matavimo metu). Analizuojami ir tuo pačiu matavimu matuotų kintamųjų koreliaciniai ryšiai. Atsižvelgiant į nenormalų duomenų skirstinį, pasirinktas didžiausio tikėtimumo su patikimomis standartinėmis paklaidomis (MLM, angl. *Maximum Likelihood with Robust Standard Errors*) vertinimas, kuris atsparus duomenų nenormalumui. Autoregresinis modelis su abipusio poveikio efektais vertintas pagal kelis tinkamumo kriterijus: CFI (palyginimo indeksas; Bentler, 1990); RMSEA (aproksimacijos liekanos kvadrato šaknies paklaida; Browne & Cudeck, 1992); TLI (Tuckerio ir Lewiso indeksas; Tucker & Lewis, 1973). CFI ir TLI indeksų reikšmės, didesnės negu 0,95, rodo, kad modelis gerai tinka duomenims (Schumacker & Lomax, 2010). RMSEA reikšmės, mažesnės negu 0,08, reprezentuoja pakankamą, o mažesnės negu 0,05 – gerą modelio tinkamumą duomenims (Browne & Cudeck, 1992). Aprašant modelio tinkamumą bus pateikti ir chi kvadrato rodikliai, tačiau vertinant modelio tinkamumą jais nebus remiamasi dėl jų jautrumo imties dydžiui (Chen, 2007). Atsižvelgiant į 1) literatūroje nurodomus asmenybės patologijos ir patyčių patyrimo ryšius su lytimi (Torgersen et al., 2001; Zhou et al., 2024), 2) mūsų tyrimo imtyje, nustačius reikšmingas asmenybės funkcionavimo, atstūmimo patyrimo koreliacijas su amžiumi bei merginų ir vaikinių asmenybės funkcionavimo, atstūmimo patyrimo skirtumus, 3) netolygų lyčių pasiskirstymą imtyje, autoregresinio modelio su abipusio poveikio efektais analizėje buvo kontroliuojami lyties ir amžiaus kintamieji.

Rezultatai

Aprašomoji analizė

Aprašomoji statistika (skirstinio charakteristikos, vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai) kiekvienam tyrimo kintamajam ir koreliacinės analizės tarp kintamųjų skirtingų matavimų metu rezultatai pateikti 1 lentelėje. Koreliacinės analizės rezultatai atskleidžia stiprias asmenybės funkcionavimo sąsajas skirtingų matavimų metu ir vidutines sąsajas tarp skirtingų bendraamžių atstūmimo matavimo etapų. Taip pat matyti, kad asmenybės funkcionavimas visais matavimais reikšmingai susijęs su skirtingais matavimais nurodytu bendraamžių atstūmimo patyrimu.

1 lentelė*Kintamųjų aprašomoji statistika ir tarpusavio koreliaciniai ryšiai*

	<i>M (SD)</i>	Asimetrija	Ekscesas	AF T1	AF T2	AF T3	BA T1	BA T2
AF T1	146,62 (58,74)	0,190	–0,607					
AF T2	143,86 (57,76)	0,204	–0,334	0,701**				
AF T3	140,55 (58,03)	0,146	–0,462	0,574**	0,726**			
BA T1	2,09 (2,22)	0,949	0,018	0,292**	0,269**	0,201**		
BA T2	2,00 (2,21)	0,996	0,023	0,272**	0,333**	0,286**	0,474**	
BA T3	1,91 (2,13)	1,001	0,150	0,257**	0,307**	0,327**	0,406**	0,474**

Pastaba. ** $p < 0,01$. AF – asmenybės funkcionavimas; BA – bendraamžių atstūmimas; T1 – pirmasis matavimas; T2 – antrasis matavimas; T3 – trečiasis matavimas.

Analizuojat trūkstamus duomenis, Little's MCAR testo rezultatai ($\chi^2 = 88,806$; $df = 82$; $p = 0,285$) patvirtino prielaidą, kad trūkstamos reikšmės šiame tyrime yra visiškai atsitiktinės, todėl toliau analizuojant taikytas FIML (angl. *Full Information Maximum Likelihood*) metodus.

Pagrindinė analizė

Siekiant įvertinti asmenybės funkcionavimo ir bendraamžių atstūmimo sąsajas laikui bėgant, pasitelktas struktūrinių lygčių modeliavimas ir sudarytas autoregresinis modelis su abipusio poveikio efektais, kontroliuojant lyties ir amžiaus kintamuosius. Modelio tinkamumo kriterijų vertinimas rodo, jog modelis yra tinkamas duomenims (žr. 2 lentelę).

2 lentelė*Autoregresinio modelio su abipusio poveikio efektais tinkamumo duomenims rodikliai*

Modelio tinkamumo rodikliai	Rodiklių reikšmės
Bendras modelio tinkamumas (χ^2)	26,489
Bendro modelio tinkamumo reikšmingumas (p)	0,033
Laisvės laipsnis (df)	15
Aproksimacijos liekanos kvadrato šaknies paklaida (RMSEA)	0,035
Tuckerio ir Lewiso indeksas (TLI)	0,981
Palyginimo indeksas (CFI)	0,993

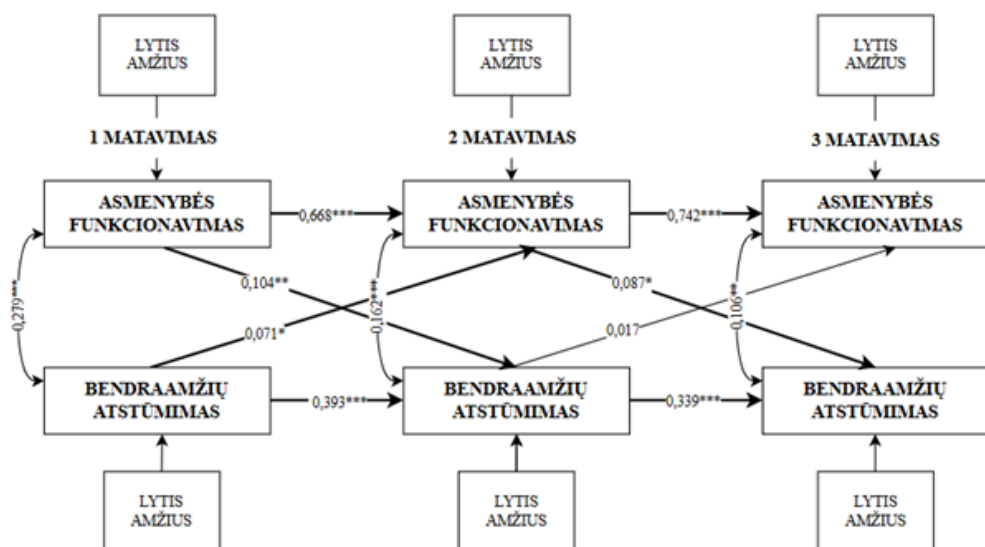
Reikšmingi autoregresiniai keliai buvo nustatyti tiek tarp skirtingų asmenybės funkcionavimo matavimų, tiek tarp bendraamžių atstūmimo matavimų skirtingais laiko momentais (žr. paveikslą). Asmenybės funkcionavimą antruoju matavimu prognozavo asmenybės

funkcionavimas pirmuoju matavimu, o asmenybės funkcionavimą trečiuoju matavimu reikšmingai prognozavo asmenybės funkcionavimas antrojo matavimo metu. Bendraamžių atstūmimo patyrimą antrojo matavimo metu reikšmingai prognozavo bendraamžių atstūmimas pirmojo matavimo metu, o bendraamžių atstūmimo patyrimą trečiuoju matavimu reikšmingai prognozavo bendraamžių atstūmimas antrojo matavimo metu.

Analizuojant abipusio poveikio efektus, rezultatai rodo, jog asmenybės funkcionavimas pirmuoju bei antruoju matavimais reikšmingai prognozavo bendraamžių atstūmimą antruoju bei trečiuoju matavimais. O bendraamžių atstūmimas pirmuoju matavimu reikšmingai prognozavo asmenybės funkcionavimą antruoju matavimu, tačiau bendraamžių atstūmimas antruoju matavimu neprognozavo asmenybės funkcionavimo trečiuoju matavimu (žr. paveikslą).

Paveikslas

Autoregresinis modelis su abipusio poveikio efektais, analizuojantis asmenybės funkcionavimo ir bendraamžių atstūmimo sąveiką laikui bėgant, kontroliuojant lyties ir amžiaus kintamuosius



Pastaba. Modelyje pateikti standartizuoti regresijos koeficientai; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Apibendrinant autoregresinio modelio su abipusio poveikio efektais rezultatus, analizė atskleidė dvikrypčius asmenybės funkcionavimo lygio ir bendraamžių atstūmimo ryšius laikui bėgant: ankstesnis asmenybės funkcionavimo lygis (sunkumai) prognozavo vėlesnį bendraamžių atstūmimą visuose matavimuose. Tačiau, nors bendraamžių atstūmimas pirmojo matavimo metu prognozavo vėlesnius asmenybės funkcionavimo sunkumus, bendraamžių atstūmimas antrojo matavimo metu nebuvo reikšmingas asmenybės funkcionavimo lygio trečiojo matavimo metu prognostinis veiksnys.

Rezultatų aptarimas

Šiuo tyrimu siekta suprasti raidos procesų paauglystėje – asmenybės funkcionavimo ir bendraamžių viktimizacijos patirties – abipusę tarpusavio sąveiką dvejų metų laikotarpiu. Nagrinėta, ar paauglių asmenybės funkcionavimo sunkumai stiprina bendraamžių atstūmimo patyrimą ar, atvirkščiai, suvoktas bendraamžių atstūmimas prisideda prie paauglių asmenybės raidos sunkumų. Tyrimo rezultatai parodė, kad dvejų metų laikotarpiu asmenybės funkcionavimo (tapatumo, apsisprendimo, empatijos ir artimumo) sunkumams ir bendraamžių atstūmimo patyrimui būdingas stabilumas ir jie veikia vienas kitą laikui bėgant, tačiau efektų dydis kiek skyrėsi.

Pirmiausia svarbu pažymėti, kad tyrimo rezultatai atskleidė nagrinėjamų procesų stabilumą laike: tarp skirtingų matavimų nustatytos stiprios asmenybės funkcionavimo sunkumų ir vidutinės bendraamžių atstūmimo patirčių sąsajos, nurodančios didelį ir vidutinį stabilumą. Tai reiškia, kad tiek turintys, tiek neturintys asmenybės funkcionavimo sunkumų paaugliai dvejų metų laikotarpiu išlieka tame pačiame asmenybės funkcionavimo lygyje. Gauti rezultatai leidžia empiriškai pagrįsti ankstesniuose tyrimuose aprašytus pastebėjimus, jog asmenybės funkcionavimo sunkumai gali būti tęstiniai laikui bėgant (Sharp & Wall, 2020), ir papildo negausius šios srities empirinės literatūros duomenis. Rezultatai dera su tyrimo, atlikto surinkus didelę Belgijos bendrosios populiacijos paauglių imtį, išvadomis (Eggermont et al., 2023), atskleidžiančiomis, kad nėra statistškai reikšmingo asmenybės funkcionavimo lygio pokyčio paauglystės laikotarpiu. Kitaip tariant, Eggermont ir kolegos nenustatė didėjančių asmenybės funkcionavimo sunkumų paaugliams dvejų metų laikotarpiu (Eggermont et al., 2023). Visgi jų tyrime atliktas atskirų amžiaus grupių asmenybės funkcionavimo vidurkių palyginimas atskleidė, kad asmenybės funkcionavimo sunkumai šiek tiek stiprėjo ankstyvojoje ir vėl sumažėjo vėlesnėje paauglystėje, o tai rodo, kad gali būti, jog pokyčiui užfiksuoti reikalingas ilgesnis stebėjimo laikotarpis.

Bendraamžių atstūmimo patyrimas dvejų metų laikotarpiu pasižymėjo kiek mažesniu stabilumu, palyginti su asmenybės funkcionavimu. Yra duomenų, jog ketverių metų laikotarpiu daugiau nei trečdalis 11–17 metų paauglių (35 %) stabiliai išlieka įvairaus pobūdžio patyčių aukos (Zych et al., 2020). Mūsų tyrimo rezultatai glaudžiai dera ir su Pouwels ir bendraautorių (2016) atliktos bendraamžių viktimizacijos tęstinių tyrimų metaanalizės išvada, kad bendraamžių viktimizacija, remiantis savistata pateikta informacija, pasižymi vidutiniu stabilumu vienerių metų laikotarpiu. Visgi ši metaanalizė nagrinėja bendrąjį bendraamžių viktimizacijos rodiklį, o neskiria jos formų, tokių kaip mus dominanti bendraamžių atstūmimo patirtis. Kita vertus, mūsų tyrime nagrinėtas bendraamžių atstūmimas, kaip viktimizacijos aspektas, pasižymėjo vidutiniu stabilumu ir tuo neišsiskyrė iš daugybės kituose tyrimuose gautų rezultatų (Pouwels et al., 2016).

Antra, mūsų tyrime atsiskleidė abipusis nagrinėjamų fenomenų tarpusavio ryšys laikui bėgant, ir jis yra kompleksiškas. Konkrečiau, bendraamžių atstūmimo patyrimas reikšmingai prognozuoja asmenybės funkcionavimo sunkumus per pirmuosius metus, tačiau vėlesniuose etapuose bendraamžių atstūmimas nebėra reikšmingas asmenybės funkcionavimo sunkumų prognostinis veiksnys. O asmenybės funkcionavimo lygis pro-

gnozuoja bendraamžių atstūmimo patyrimą visuose tyrimo etapuose. Šie rezultatai leidžia kelti prielaidą, kad paauglystėje asmenybės funkcionavimo lygis yra svarbus veiksnys, bent iš dalies numatantis paauglio funkcionavimą bendraamžių grupėje, apibrėžtą per atstūmimo patyrimą. O bendraamžių atstūmimo įtaka asmenybės funkcionavimui laike gali nebebūti tokia reikšminga. Tokie rezultatai papildo ankstesnius empirinius duomenis, kad asmenybės funkcionavimo sunkumus patiriantys paaugliai yra jautresni bendraamžių atstūmimui (Stead et al., 2023). Nėgana to, jautrumas atstūmimui, t. y. polinkis perdėti reaguoti į subjektyvų atstūmimą, literatūroje yra glaudžiai siejamas su ribiniu asmenybės sutrikimu (Priebe et al., 2022). Visgi svarbu atsižvelgti, kad nors literatūroje bendraamžių viktimizacija yra įvardijama kaip vienas svarbių asmenybės patologijos rizikos veiksnių (Erazo et al., 2022), mūsų tyrimas atskleidė, jog bendraamžių atstūmimo patirties įtaka asmenybės funkcionavimui ilgalaikėje perspektyvoje silpnėja. Nors šis radinys, atrodytų, prieštarauja ankstesniems empiriniams duomenims, atskleidžiantiems, kad suvokta atstūmimo patirtis yra susijusi su tokiais savasties procesų sutrikdymais kaip neigiamas savęs vaizdas, savireguliacija (Forbes et al., 2018), jis, skirtingai nei skerspjūvio tyrimai, nurodo šių procesų sąsają laike. Greta to, rezultatų nenuoseklumas gali būti paaiškintas šiam tyrimui pasirinkta metodologija. Antila ir kiti (2017), taip pat Erazo kartu su kolegomis (2022) atlikti ilgalaikiai tyrimai parodė, jog vienas esminių bendraamžių viktimizacijos patirties, darančios poveikį asmens asmenybės funkcionavimo sunkumų raiškai, aspektų yra viktimizacijos stabilumas ir ilgalaikiškumas. Panašu, kad ilgą laiką trunkanti ir pasikartojanti bendraamžių viktimizacija yra susijusi su labiau išreikštais asmenybės disfunkcijos bruožais. Kadangi šiame tyrime buvo nagrinėtas trumpesnis laikotarpis, minėtas sąryšis, pastebimas ankstesniuose tyrimuose, nebuvo aptiktas. Visgi mūsų tyrimas leidžia kelti tolesniais tyrimais tikrintiną prielaidą, jog bendraamžių atstūmimas, nors ir išlieka stabilus paauglystėje, nesant kitų bendraamžių viktimizacijos formų ar kitų stresorių bei ankstesnių traumuojančių patirčių, nėra paauglių asmenybės funkcionavimą numatantis rizikos veiksnys. Gali būti, kad jo įtaką neutralizuoja kiti veiksniai, kaip antai artimumu charakterizuojama santykių su geriausiu draugu ar romantiniu partneriu kokybė (Skabeikyte-Norkiene et al., 2022). Tai galėtų būti viena iš tolesnių tyrimo kryptių, įtraukiant platesnio sąveikos su bendraamžiais konteksto kintamuosius. Apibendrinant galima teigti, jog šis tyrimas prisideda prie menkai išplėto to paauglių asmenybės sutrikimo tyrimų lauko ir patvirtina, kad asmenybės funkcionavimo sunkumai yra glaudžiai susiję su sudėtingesniu prisitaikymu socialinėje aplinkoje ne tik suaugusioje (Christensen et al., 2020), bet ir paauglystėje (Barkauskienė et al., 2025).

Praktiniu aspektu gauti rezultatai leidžia kelti prielaidą, kad ilgalaikės, nuoseklios intervencijos, orientuotos į asmenybės funkcionavimo stiprinimą, gali būti veiksminga priemonė mažinant paauglių pažeidžiamumą ir užkertant kelią neigiamoms patyčių ar atstūmimo pasekmėms. Tai ypač svarbu Lietuvoje, kur patyčios tarp paauglių išlieka aktuali problema. Tyrimo išvados pabrėžia būtinybę kurti ir taikyti psichosocialines intervencijas, kurios stiprintų paauglių asmenybės funkcionavimą, o tai skatintų sėkmingesnę adaptaciją bendraamžių grupėje.

Tyrimo stiprybės ir ribotumai

Visų pirma, tyrimo tema yra aktuali ir savalaikė tarptautinių tyrimų kontekste, o gauti rezultatai papildo vis dar labai menkus empirinius duomenis apie asmenybės funkcionavimo raidos trajektoriją paauglystėje – laikotarpiu, kai atsiskleidžia asmenybės sutrikimo rizika. Antra, tyrimas paremtas šiuolaikine asmenybės sutrikimų konceptualizacija, įvardijant asmenybės funkcionavimą kaip pagrindinį asmenybės patologijos kriterijų. Trečia, atliktas didelės apimties ilgalaikis tyrimas, surinkus solidžią paauglių imtį ($N = 855$) iš skirtingų Lietuvos regionų, o tai išplečia gautų rezultatų pritaikomumą.

Svarbu paminėti kelis ribotumus. Vienas svarbiausių sietinas su tyrimo metodologija, nes jame taikyti tik savistata pagrįsti metodai. Vertingos papildomos informacijos suteiktų kelių informacijos šaltinių įtraukimas arba kokybinių metodų, tokių kaip interviu asmenybės funkcionavimo lygiui įvertinti (Barkauskienė ir kt., 2024), taikymas. Galiausiai, kaip minėta pirmiau, siekiant plačiau ištirti paauglių asmenybės funkcionavimo sunkumų ir bendraamžių atstūmimo sąveiką laike, būtų naudinga atlikti tyrimą ilgesnį laiką, atkreipiant dėmesį ir į bendraamžių viktimizacijos patirties dažnumą, trukmę bei kitus rizikos ir apsauginius veiksnius.

Autorių indėlis

Agnė Grigaitė: konceptualizacija, tyrimo atlikimas, duomenų analizė, rašymas: originalus straipsnio rankraštis, vizualizacija, rašymas: straipsnio peržiūra ir koregavimas.

Paulina Smolskaitė: konceptualizacija, tyrimo atlikimas, rašymas: originalus straipsnio rankraštis, rašymas: straipsnio peržiūra ir koregavimas.

Elena Gaudiešiūtė: tyrimo administravimas ir atlikimas, duomenų kuravimas, rašymas: straipsnio peržiūra ir koregavimas.

Gabrielė Skabeikytė-Norkienė: tyrimo administravimas ir atlikimas, duomenų kuravimas, rašymas: straipsnio peržiūra ir koregavimas.

Rasa Barkauskienė: konceptualizacija, finansavimo gavimas ir tyrimo veiklų priežiūra, rašymas: originalus straipsnio rankraštis, rašymas: straipsnio peržiūra ir koregavimas, publikacijos rengimo supervizavimas.

Literatūra

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5* (5th ed.). American Psychiatric Association. https://www.amberton.edu/media/Syllabi/Spring 2022/Graduate/CSL6798_E1.pdf

Antila, H., Arola, R., Hakko, H., Riala, K., Riipinen, P., & Kantojärvi, L. (2017). Bullying involvement in relation to personality disorders: A prospective follow-up of 508 inpatient adolescents. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 26(7), 779–789. <https://doi.org/10.1007/s00787-017-0946-6>

Barkauskienė, R., & Skabeikytė, G. (2020). *Culture-adapted version Lithuanian of the self-report questionnaire LoPF-Q 12–18 (Levels of Personality Functioning Questionnaire; authors Goth & Schmeck) – Short manual*. Academic-Tests.

Barkauskienė, R., Gaudiešiūtė, E. ir Skabeikytė, G. (2021). Asmenybės sutrikimo sampratos kaita pereinant prie TLK-11: žvilgsnis iš klinikinės ir raidos perspektyvų. *Psichologija*, 65, 8–21. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2021.36>

- Barkauskienė, R., Gaudiešiūtė, E., Grigaitė, A., & Skabeikytė-Norkienė, G. (2025). Criteria A and B of the alternative model for personality disorders as prospective predictors of psychosocial functioning in community-based adolescents: A 1-year follow-up study. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/per0000717>
- Barkauskienė, R., Gaudiešiūtė, E., Saročkaitė, A., Binkauskas, U., Gerliakaitė, I. ir Plučienė, K. (2024). Pusiausvairuotas interviu asmenybės funkcionavimo vertinimui STiP-5.1: lietuviškosios versijos psichometrinių savybių tyrimas paauglių imtyje. *Psichologija*, 71, 66–83. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2024.71.4>
- Barkauskienė, R., Sharp, C., Kerr, S., Gaudiešiūtė, E., Goth, K., & Skabeikytė-Norkienė, G. (2024). Examining the validity of the levels of Personality Functioning Questionnaire for Adolescents Aged 12–18 (LOPF-Q 12–18): A replication and extension with a sample of Lithuanian adolescents. *Journal of Personality Disorders*, 38(4), 330–349. <https://doi.org/10.1521/pedi.2024.38.4.330>
- Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological Bulletin*, 107(2), 238–246. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.107.2.238>
- Branje, S., De Moor, E. L., Spitzer, J., & Becht, A. I. (2021). Dynamics of identity development in adolescence: A decade in review. *Journal of Research on Adolescence*, 31(4), 908–927. <https://doi.org/10.1111/jora.12678>
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1992). Alternative ways of assessing model fit. *Sociological Methods & Research*, 21(2), 230–258. <https://doi.org/10.1177/0049124192021002005>
- Casper, D. M., & Card, N. A. (2017). Overt and relational victimization: A meta-analytic review of their overlap and associations with social–psychological adjustment. *Child Development*, 88(2), 466–483. <https://doi.org/10.1111/cdev.12621>
- Chen, F. F. (2007). Sensitivity of goodness of fit indexes to lack of measurement invariance. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 14(3), 464–504. <https://doi.org/10.1080/10705510701301834>
- Christensen, T. B., Eikenaes, I., Hummelen, B., Pedersen, G., Nysæter, T.-E., Bender, D. S., Skodol, A. E., & Selvik, S. G. (2020). Level of personality functioning as a predictor of psychosocial functioning – concurrent validity of criterion A. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 11(2), 79–90. <https://doi.org/10.1037/per0000352>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. <https://doi.org/10.4324/9780203771587>
- Cosma, A., Molcho, M., & Pickett, W. (2024). *A focus on adolescent peer violence and bullying in Europe, Central Asia and Canada. Health behaviour in school-aged children international report from the 2021/2022 survey*. World Health Organization, Regional Office for Europe. <https://iris.who.int/handle/10665/376323>
- Crick, N. R., Murray-Close, D., & Woods, K. (2005). Borderline personality features in childhood: A short-term longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 17(4), 1051–1070. <https://doi.org/10.1017/s0954579405050492>
- Downey, G., & Feldman, S. I. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(6), 1327–1343. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.6.1327>
- Eggermont, K., Raymaekers, K., Claes, L., Buelens, T., Bogaerts, A., & Luyckx, K. (2023). Impairment in personality functioning throughout adolescence and co-development with personality traits, emotion regulation strategies, and psychopathology. *Journal of Research in Personality*, 104, Article 104380. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2023.104380>
- Erazo, M. B., Krygsman, A. L., & Vaillancourt, T. (2022). The cumulative effects of bullying victimization in childhood and adolescence on borderline personality disorder symptoms in emerging adulthood. *International Journal of Bullying Prevention*, 5(2), 121–134. <https://doi.org/10.1007/s42380-022-00122-0>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. W. W. Norton & Company. <https://doi.org/10.1002/bs.3830140209>
- Forbes, M. K., Fitzpatrick, S., Magson, N. R., & Rapee, R. M. (2018). Depression, anxiety, and peer victimization: Bidirectional relationships and associated outcomes transitioning from childhood to adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 48(4), 692–702. <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0922-6>
- Foxhall, M., Hamilton-Giachritsis, C., & Button, K. (2019). The link between rejection sensitivity and borderline personality disorder: A systematic review and meta-analysis. *British Journal of Clinical Psychology*, 58(3), 289–326. <https://doi.org/10.1111/bjc.12216>

Gifford-Smith, M. E., & Brownell, C. A. (2003). Childhood peer relationships: Social acceptance, friendships, and peer networks. *Journal of School Psychology, 41*(4), 235–284. [https://doi.org/10.1016/S0022-4405\(03\)00048-7](https://doi.org/10.1016/S0022-4405(03)00048-7)

Goth, K., Birkhölzer, M., & Schmeck, K. (2018). Assessment of personality functioning in adolescents with the LOPF-Q 12–18 Self-Report Questionnaire. *Journal of Personality Assessment, 100*(6), 680–690. <https://doi.org/10.1080/00223891.2018.1489258>

Halliday, S., Gregory, T., Taylor, A., Digenis, C., & Turnbull, D. (2021). The impact of bullying victimization in early adolescence on subsequent psychosocial and academic outcomes across the adolescent period: A systematic review. *Journal of School Violence, 20*(3), 351–373. <https://doi.org/10.1080/15388220.2021.1913598>

Hartup, W. W. (1992). Conflict and friendship relations. In C. U. Shantz & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development* (pp. 186–215). Cambridge University Press. <https://psycnet.apa.org/record/1993-97065-000>

Heckerens, J. B., Schulze, L., Enge, J., Renneberg, B., & Roepke, S. (2022). The temporal relation of arousal and perceived rejection in patients with borderline personality disorder and depressive disorders: An experience sampling approach. *Personality Disorders Theory Research and Treatment, 13*(6), 597–608. <https://doi.org/10.1037/per0000546>

Idsoe, T., Vaillancourt, T., Dyregrov, A., Hagen, K. A., Ogden, T., & Nærde, A. (2021). Bullying victimization and trauma. *Frontiers in Psychiatry, 11*, Article 480353. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.480353>

Lila, M., Van Aken, M., Musitu, G., & Buelga, S. (2019). Peer relations in adolescence. In S. Jackson & L. Goossens (Eds.), *Handbook of adolescent development (eBook)* (pp. 175–199). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9780203969861-10>

Little, R. J. (1988). A test of missing completely at random for multivariate data with missing values. *Journal of the American Statistical Association, 83*(404), 1198–1202. <https://doi.org/10.1080/01621459.1988.10478722>

London, B., Downey, G., Bonica, C., & Paltin, I. (2007). Social causes and consequences of rejection sensitivity. *Journal of Research on Adolescence, 17*(3), 481–506. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2007.00531.x>

Masten, C. L., Eisenberger, N. I., Pfeifer, J. H., & Dapretto, M. (2013). Neural responses to witnessing peer rejection after being socially excluded: fMRI as a window into adolescents' emotional processing. *Developmental Science, 16*(5), 743–759. <https://doi.org/10.1111/desc.12056>

McElhaney, K. B., Antonishak, J., & Allen, J. P. (2008). “They like me, they like me not”: Popularity and adolescents' perceptions of acceptance predicting social functioning over time. *Child Development, 79*(3), 720–731. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01153.x>

Mikami, A. Y., Schad, M. M., Teachman, B. A., Chang, J. M., & Allen, J. P. (2015). Implicit versus explicit rejection self-perceptions and adolescents' interpersonal functioning. *Personality and Individual Differences, 86*, 390–393. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.06.051>

Morrow, M. T., Hubbard, J. A., & Sharp, M. K. (2018). Preadolescents' daily peer victimization and perceived social competence: Moderating effects of classroom aggression. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 48*(5), 716–727. <https://doi.org/10.1080/15374416.2017.1416618>

Morrow, M. T., Hubbard, J. A., Barhight, L. J., & Thomson, A. K. (2014). Fifth-Grade children's daily experiences of peer victimization and negative emotions: Moderating effects of sex and peer rejection. *Journal of Abnormal Child Psychology, 42*(7), 1089–1102. <https://doi.org/10.1007/s10802-014-9870-0>

Olweus, D. (2001). Peer harassment: A critical analysis and some important issues. In J. Juvonen & S. Graham (Eds.), *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimized* (pp. 3–20). The Guilford Press. <https://psycnet.apa.org/record/2001-00685-000>

Pouwels, J. L., Souren, P. M., Lansu, T. A., & Cillessen, A. H. (2016). Stability of peer victimization: A meta-analysis of longitudinal research. *Developmental Review, 40*, 1–24. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2016.01.001>

Priebe, K., Sorem, E. B., & Anderson, J. L. (2022). Perceived rejection in personality psychopathology: The role of attachment and gender. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 44*(3), 713–724. <https://doi.org/10.1007/s10862-022-09961-z>

Rudolph, K. D., Miernicki, M. E., Troop-Gordon, W., Davis, M. M., & Telzer, E. H. (2016). Adding insult to injury: Neural sensitivity to social exclusion is associated with internalizing symptoms in chronically peer-victimized girls. *Social Cognitive and Affective Neuroscience, 11*(5), 829–842. <https://doi.org/10.1093/scan/nsw021>

- Runions, K. C., Wong, J., Pace, G., & Salmin, I. (2021). Borderline personality disorder and peers: A scoping review of friendship, victimization and aggression studies. *Adolescent Research Review*, 6(4), 359–389. <https://doi.org/10.1007/s40894-020-00137-y>
- Schumacker, R., & Lomax, R. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling* (3rd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203851319>
- Sentse, M., Prinzie, P., & Salmivalli, C. (2017). Testing the direction of longitudinal paths between victimization, peer rejection, and different types of internalizing problems in adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 45(5), 1013–1023. <https://doi.org/10.1007/s10802-016-0216-y>
- Sharp, C. (2020). Adolescent personality pathology and the Alternative Model for Personality Disorders: Self development as nexus. *Psychopathology*, 53(3–4), 198–204. <https://doi.org/10.1159/000507588>
- Sharp, C., & Wall, K. (2018). Personality pathology grows up: Adolescence as a sensitive period. *Current Opinion in Psychology*, 21, 111–116. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.11.010>
- Sharp, C., & Wall, K. (2020). DSM-5 level of personality functioning: Refocusing personality disorder on what it means to be human. *Annual Review of Clinical Psychology*, 17(1), 313–337. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-081219-105402>
- Skabeikytė-Norkienė, G., Sharp, C., Kulesz, P. A., & Barkauskienė, R. (2022). Personality pathology in adolescence: Relationship quality with parents and peers as predictors of the level of personality functioning. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 9(1), Article 31. <https://doi.org/10.1186/s40479-022-00202-z>
- Stead, V. E., Schmidt, L. A., Crowley, M. J., Dyce, L., Hall, G. B., Van Lieshout, R. J., & Boylan, K. (2023). Frontal EEG asymmetry moderates the relation between borderline personality disorder features and feelings of social rejection in adolescents. *Development and Psychopathology*, 35(2), 876–890. <https://doi.org/10.1017/s0954579422000128>
- Takizawa, R., Maughan, B., & Arseneault, L. (2014). Adult health outcomes of childhood bullying victimization: Evidence from a five-decade longitudinal British birth cohort. *The American Journal of Psychiatry*, 171(7), 777–784. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2014.13101401>
- Tyrer, P., Mulder, R., Kim, Y., & Crawford, M. J. (2019). The development of the ICD-11 classification of personality disorders: An amalgam of science, pragmatism, and politics. *Annual Review of Clinical Psychology*, 15(1), 481–502. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-050718-095736>
- Torgersen, S., Kringlen, E., & Cramer, V. (2001). The prevalence of personality disorders in a community sample. *Archives of General Psychiatry*, 58(6), 590–596. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.58.6.590>
- Tucker, L. R., & Lewis, C. (1973). A reliability coefficient for maximum likelihood factor analysis. *Psychometrika*, 38(1), 1–10. <https://doi.org/10.1007/BF02291170>
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2015). *APA dictionary of psychology* (2nd ed.). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14646-000>
- Vanwoerden, S., Franssens, R., Sharp, C., & De Clercq, B. (2021). The development of criterion a personality pathology: The relevance of childhood social functioning for young adult daily self-functioning. *Child Psychiatry & Human Development*, 53(6), 1148–1160. <https://doi.org/10.1007/s10578-021-01187-6>
- World Health Organization. (2019). *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems* (11th ed.). <https://icd.who.int/>
- Wright, A. G. C., & Zimmermann, J. (2015). At the nexus of science and practice: Answering basic clinical questions in personality disorder assessment and diagnosis with quantitative modeling techniques. In S. K. Hu-prich (Ed.), *Personality disorders: Toward theoretical and empirical integration in diagnosis and assessment* (pp. 109–144). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14549-006>
- Zhou, Y., Li, J., Li, J., Wang, Y., & Li, X. (2024). Latent profiles of bullying perpetration and victimization: Gender differences and family variables. *Child Abuse & Neglect*, 149, Article 106682. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.106682>
- Zych, I., Ttofi, M. M., Llorent, V. J., Farrington, D. P., Ribeaud, D., & Eisner, M. P. (2018). A longitudinal study on stability and transitions among bullying roles. *Child Development*, 91(2), 527–545. <https://doi.org/10.1111/cdev.13195>